

Музика О.Л.

декан соціально-психологічного факультету
Житомирського державного університету,
кандидат психологічних наук, доцент

Майстренко Т.М.

заступник декана соціально-психологічного факультету
Житомирського державного університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Аналіз сучасного стану української освіти показує, що найголовнішою проблемою є проблема відсутності перспективної, орієнтованої на тривалий період, ціннісно окресленої стратегії розвитку. Зараз можна спостерігати лише кілька ситуативних тактик, які її підміняють. Перша – ретроградна, її суть – у поверненні до минулого, до „колишніх наробок”. Але навіть прихильники цієї тактики вже на рівні здорового глузду розуміють, що життя, яке динамічно розвивається, потребує нових, відповідних йому освітніх пріоритетів.

Друга – тактика виживання, яка була необхідною у період економічного занепаду і спричинила перехід освіти на бізнесові засади. Сказане стосується і державних ВНЗ, які чомусь заповзято із року в рік намагаються підняти чисельність студентів-контрактників.

Третя тактика пов’язана із перекладанням на ВНЗ невластивих їм функцій, зокрема функції служби зайнятості. У зв’язку з тим, що держава не має інституцій, які б забезпечували нормальні умови для соціалізації та професіоналізації молоді, то ВНЗ розглядається як їх тимчасова альтернатива.

Природна інерційність системи освіти призводить до того, що тимчасове стає довготривалим, деформуючи систему перспективних ціннісних пріоритетів. У цьому зв’язку КМС є нашим історичним шансом покінчити із латанням дірок і перейти до позиціонування освіти як основи для розвитку української держави.

Така модель свого часу пройшла широку апробацію в експериментах, проведених під керівництвом А.В. Фурмана, у яких як альтернатива традиційній репродуктивно-трансляційній моделі

15

організації навчального процесу пропонується модульно-розвивальна система, побудована на засадах „міжсуб’єктної паритетності та безперервної розвивальної взаємодії” [4, с. 7].

На соціально-психологічному факультеті Житомирського державного університету імені Івана Франка педагогічний експеримент з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) розпочато у 2004 році. Сьогодні в експерименті беруть участь близько 600 студентів, які навчаються за спеціальностями «Менеджмент організацій», «Соціальна педагогіка», «Практична психологія» та «Психологія» освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр». На основі нормативних документів МОН України деканатом було розроблено програму, яка включала організаційно-педагогічне, інформаційно-технологічне та особистісно-психологічне забезпечення впровадження КМСОНП.

Організаційно-педагогічне забезпечення, у першу чергу, передбачало модифікацію навчальних планів на основі принципу компактного вивчення дисциплін. Це зменшує кількість навчальних предметів, які студенти вивчають одночасно протягом одного семестру, що сприяє більшому заглибленню та концентрації на засвоєнні саме цих предметів.

Кожна навчальна дисципліна поділяється на модулі (по 36 годин), які включають лекційні, лабораторно-практичні заняття та самостійну роботу. Вивчення кожного модуля завершується написанням підсумкової модульної роботи. Таким чином, це дисциплінує студентів, привчає їх до систематичної роботи, що складніше вдається в рамках традиційної системи навчання, яка передбачає рубіжний контроль лише двічі на рік. Особливо важливо це для студентів першого курсу, які з умов постійної перевірки знань, що характерно для шкіл, потрапляють у систему вищої освіти, яка, в першу чергу, зорієнтована на самоконтроль та самооцінку результатів навчання. Однак недостатній рівень розвитку відповідних

навичок у першокурсників призводить до появи відчуття псевдосвободи і безконтрольності, що надалі може негативно позначитися на адаптації студентів до ВНЗ.

Систематизації роботи студентів та формуванню навичок самостійної роботи сприяє використання пакету навчально-методичного забезпечення, який включає навчальну програму, робочу програму, інструктивно-методичні матеріали до

16

самостійної роботи та пакет ККР. При підготовці до занять студенти переважно використовують інструктивно-методичні матеріали, у яких не лише наведено плани лекційних, практичних, лабораторних занять, але й описано завдання для самостійної роботи та вимоги до оцінки за модуль. Таке представлення змісту курсу дозволяє студенту орієнтуватися у навчальному матеріалі, і, при бажанні, ознайомитися з ним наперед та спланувати власну роботу.

Одним із недоліків нашої вищої школи є її прив'язаність до репродуктивних знань, низький рівень зорієнтованості на практику і мала увага до стимулювання пошуково-творчої самостійної роботи студентів. Ця проблема вирішена нами шляхом запровадження професійно-орієнтованих завдань (ПОЗ). Це сукупність навчальних завдань, трансформованих таким чином, що їх вирішення моделює ситуації, з якими зіткнуться студенти в майбутній професійній діяльності. У кожному ПОЗ закладено повний цикл вирішення задачі – від постановки проблеми, актуалізації знань, здобутих під час навчання, до самостійного пошуку необхідної літератури, вироблення плану вирішення цього завдання і самоаналізу та розробки програми самовдосконалення.

Систематизації знань, умінь та навичок студентів сприяє однотипність форм контролю – ПМР, заліки, екзамени та державні іспити побудовані за однаковою схемою. Білети складаються з трьох типів завдань: тести, два теоретичні питання на вибір (на них у сумі відводиться 50% ваги в оцінці) та професійно-орієнтоване завдання (50% ваги в оцінці).

Кредитно-модульній системі навчання передувала модульно-рейтингова, основана на накопичувальній 100-бальній системі оцінювання. На жаль, накопичувальну оцінку стали розглядати як елемент КМС. Насправді

накопичувальна система має ряд недоліків, які виявилися в ході експерименту і спонукали відмовитися від неї. Найвагоміший з них – психологічний. Постійна погоня студентів за оцінками й обмежена можливість підвищити свою оцінку на екзамені спонукає до закріплення, як провідної, зовнішньої мотивації, яка базується не на власній активності, а на тиску на людину зовнішніх стимулів. Зовнішня мотивація в порівнянні з внутрішньою є менш ефективною – діяльність майже відразу припиняється, як тільки зникає зовнішній тиск.

17

Експеримент показав, що традиційна система оцінки цілком вписується в умови кредитно-модульної організації навчання. Кожен вид навчальних завдань оцінюється за 100-бальною системою, яка переводиться у 5-бальну, коли йдеться про підсумкові оцінки. Важливим є те, що оцінюються реальна робота студентів, а не присутність на парі чи наявність конспекту.

Кожен студент має можливість обрати спосіб отримати підсумкову оцінку:

- 1) отримавши 80% від можливих оцінок – в цьому випадку оцінка виставляється автоматично;
- 2) здавши підсумкову модульну роботу.

Зауважимо, що студенту надається можливість підвищити оцінку, яку він отримав «автоматом», але яка його не задовольняє. Причому студент не може отримати оцінку нижчу, ніж та, яку він на основі поточних отримав автоматично. У результаті такого підходу близько 30% студентів (а на старших курсах більше 50%), працюючи регулярно, отримують оцінки на підставі поточних та ПМР і не здають сесій, що відповідає основним принципам КМС.

Одним з основних принципів модернізації системи вищої освіти є удосконалення навичок самостійної роботи студентів. З цією метою в рамках кожного модуля окрема тема повністю виноситься на самостійне опрацювання, а рівень її засвоєння перевіряється викладачем на консультації

У рамках КМС запроваджено вивчення студентами дисциплін на вибір. Цей процес здійснювався у два етапи. Спочатку це був вибір спецкурсів у рамках практикуму з соціальної педагогіки. З 2007-2008 н.р. вибіркові дисципліни у навчальному плані представлені попарно, що дає змогу формувати підгрупи

студентів, що вибирають одну з двох дисциплін. Цей крок є перехідним до справжнього індивідуального навчального плану студента.

На соціально-психологічному факультеті вперше в університеті впроваджено навчальну роботу куратора. У рамках КМС куратор має дорадчо-контролюючу функцію: з одного боку, він допомагає студенту у виборі дисциплін, з іншого – контролює виконання студентом індивідуального навчального плану.

Інформаційно-технічне забезпечення. Перехід до кредитно-модульної системи навчання веде до зростання кількості навчально-методичної, статистичної та облікової документації. Зростання

18

кількості інформації, яку потрібно фіксувати і зберігати, привело до необхідності створення сучасної комп'ютерної системи управління навчальним процесом (СУНП) «Універсум». За допомогою системи не лише можна автоматично створити цілий ряд поточних та підсумкових звітів (накази на перевід, звіти про успішність тощо), але й будь-який студент може переглянути свої оцінки за ПМР або екзамен, ознайомитися з переліком дисциплін поточного навчального року та навчально-методичним забезпеченням до них. Підключення СУНП до Інтернету розширить можливості самостійної роботи студентів.

Особистісно-психологічне забезпечення. Перехід до КМС – це не просто перехід від однієї системи організації навчання до іншої. Він передбачає зміни і на особистісному рівні, пов'язані з відповідальністю учасників навчально-виховного процесу за результати власної діяльності, що веде за собою розвиток здібностей та професійне зростання.

Відповідальність викладачів за якість навчання у першу чергу стосується розробки навчально-методичного забезпечення до курсів. Вільний доступ до як працівників деканату, так і будь-якого студента дозволяє контролювати та порівнювати якість представлених матеріалів, що, до речі, є одним із чинників, які впливають на вибір дисциплін студентами. Крім того, і лектор, і асистент мають здійснювати поточний контроль знань студентів шляхом розподілу консультацій та ПМР. Це дає змогу оперативно виявляти і коригувати розбіжності в оцінці знань, які

можуть виникати між професором (доцентом) і асистентом.

Впровадження кредитно-модульної системи передбачає не лише реорганізацію навчально-виховного процесу, але й зміни в особистісному ставленні студентів до навчання. Зокрема, це проявляється у самостійній та свідомій організації власної навчальної діяльності на основі досвіду та системи цінностей.

Важливою є адаптація студентів першого курсу до кредитно-модульної системи. Робота деканату та кураторів академічних груп в основному носить організаційно-роз'яснювальний характер та спрямована на інформування студентів про особливості навчання за кредитно-модульною системою. Активну роль у процесі адаптації студентів-першокурсників відіграють студенти старших курсів. Традиційно на соціально-психологічному факультеті проводяться адаптаційні

19

тренінги для першокурсників, розроблені за принципом «Рівний-рівному».

Важливим показником конкурентоспроможності сучасних фахівців є уміння самостійно визначати цілі і способи діяльності. У цьому аспекті кредитно-модульна система навчання надає студентам значно ширші можливості, ніж традиційна. Кредитно-модульна система, моделюючи професійні відносини, ставить студентів у ситуацію постійного вибору. Вони самостійно обирають систему контролю та оцінювання знань (одержати підсумкову оцінку можна за результатами роботи на занятті, або ж виконавши підсумкову модульну роботу чи склавши екзамен).

Розробка навчально-методичного забезпечення, зокрема, поділ дисципліни на модулі, визначення критеріїв автоматичного одержання оцінки за модуль, характеристика завдань, які необхідно виконати, навчає студентів ставити близькі цілі та здійснювати планування.

Вибір дисциплін для вивчення з варіативної частини навчального плану – теж хороший метод для розвитку почуття відповідальності.

Об'єктивним показником ефективності впровадження КМС безперечно є успішність та якість знань. Представлений на рис. 1 графік відображає динаміку успішності навчання студентів соціально-психологічного факультету.

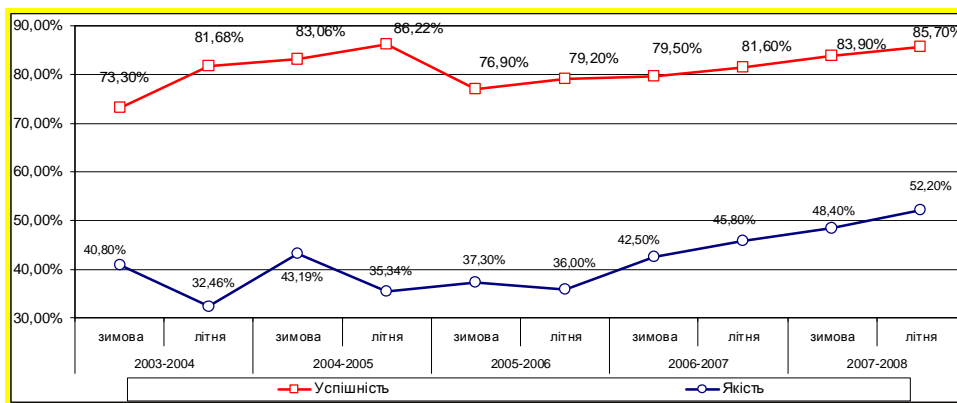

Рис. 1. Динаміка успішності навчання студентів
соціально-психологічного факультету

20

Перші два навчальні роки впровадження КМС (2004-2005, 2005-2006) спостерігалось деяке падіння показників успішності. Причини початкового падіння успішності можуть критися у неоднозначних вимогах викладачів, відсутності необхідного навчально-методичного забезпечення, а іноді й прихованого ігнорування КМС. Зниження якості навчання більшою мірою обумовлене особистісними характеристиками студентів, оскільки майже відсутні зовнішні чинники, які б заохочували студентів підвищувати оцінку. Тільки досить незначна кількість студентів прагнула підвищити оцінку, одержану автоматично.

Протягом останніх років спостерігається стійка тенденція підвищення як показників успішності навчання, так і якості знань. Це засвідчує, що психологічний перелом щодо внутрішнього прийняття кредитно-модульної системи відбувся у свідомості викладачів та студентів. Зазначимо, що ці важливі зміни відбувалися не самі собою, а є результатом цілеспрямованої роботи з надання ціннісної підтримки викладачам і студентам у формування ефективних стратегій особистісного зростання.

Список використаних джерел

- Музика О.Л., Майстренко Т.М., Оснадчук Ю.О. Вищий освіті – європейський рівень: досвід впровадження кредитно-модульної системи навчання на соціально-психологічному факультеті ЖДУ імені Івана Франка / Житомирщина: минуле, сьогодення, поступ у майбутнє: Науковий збірник / За заг. ред. П.Ю. Сауха, О.М. Швидак, І.І. Ярмошик та ін. – Т. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 65-75.
- Музика О.Л. До проблеми ціннісної регуляції освітніх пріоритетів // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія „Психологія”. – 2005. – № 662. – С. 112-116.

3. *Оснадчук Ю.О.* Застосування СУБД MS Access у створенні звітної документації в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу // Особисті освітні потреби в системі післядипломної педагогічної освіти: Науково-методичний збірник / За ред. М.М. Заброцького. – Житомир-Київ: ЖОППО, 2005 . – С. 238.
4. *Фурман А.* Постанови освітології, або похід за горизонти відомого // Психологія і суспільство. – 2003. – №4. – С.5-9.